

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

**DISCURS 21.04.2021, 12.00: PREMIUL DE EXCELENȚĂ AL ASOCIAȚIEI
ROMÂNE DE SOCIOLOGIE (ARS) PENTRU LUCRAREA
CAPITALUL ÎN ROMÂNIA POSTCOMUNISTĂ,
EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, 2018**

Florin GEORGESCU

Sociologie Românească, 2021, vol. 19, Issue 2, pp. 217-228

<https://doi.org/10.33788/sr.19.2.9>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

**DISCURS 21.04.2021, 12.00: PREMIUL
DE EXCELENȚĂ AL ASOCIAȚIEI
ROMÂNE DE SOCIOLOGIE (ARS)
PENTRU LUCRAREA *CAPITALUL
ÎN ROMÂNIA POSTCOMUNISTĂ*,
EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, 2018¹**

Florin GEORGESCU*

Abstract

As early as the dawn of modern age, Benjamin Constant (1819) wrote that the current democracy, unlike the ancient one, based on slavery and perpetual wars, is based on capital, while Braudel (1979) shows that capitalism as a concept could not exist without the other concepts preceding it in the sequence they occur in society, i.e. capital and capitalist. Therefore, I regarded capital, meaning the foundation of both democracy and capitalism, as a particularly challenging object of study from the standpoint of its formation, development, location in the economy and ownership in post-communist Romania. I deem the amount, quality, origin and behaviour of capital are pivotal for a solid democracy and an efficient functioning of capitalist market economy in our country. The book *Capital in post-communist Romania*, based on long data series, may cast a historical perspective on the economic and social phenomena and processes under scrutiny. They are meant to help devise and implement public policies for making the objectively necessary corrections to the Romanian society after such an intricate transition, as well as to prepare the actions for securing Romania's future development. I viewed this scientific endeavour as useful after identifying a shortage of information and, against this backdrop, of analysis on economic and social results of Romania's transition, also by comparison with other former communist countries.

Keywords: capital, real sector, financial and payment discipline, structural reforms, transition, economic development.

* Academia de Studii Economice, Banca Națională a României, București, ROMÂNIA.
E-mail: florin.georgescu@bnro.ro.

**Domnule profesor Sorin Cace, Președinte al Asociației Române de Sociologie,
Domnule Academician Cătălin Zamfir,
Domnilor Academicieni,
Domnule profesor Iulian Stănescu,
Doamnelor și domnilor profesori și cercetători științifici,
Stimați invitați,**

În primul rând, vă rog să-mi permiteți să-mi exprim recunoștința și să afirm că sunt deosebit de onorat pentru decizia Asociației Române de Sociologie de a-mi acorda Premiul de Excelență pentru cartea *Capitalul în România postcomunistă*, publicată la Editura Academiei Române, în anul 2018. Asociația Română de Sociologie reprezintă o instituție de înalt prestigiu științific, constituită din elita profesioniștilor aparținând acestui domeniu special al științelor sociale, care, prin calitatea umană deosebită a membrilor săi, la care s-au adăugat eforturi instituționale semnificative, a reușit, după 1989, reintroducerea științei sociologiei și asistenței sociale în universitățile din România, precum și fondarea prestigioasei reviste de specialitate *Sociologie Românească* ambele succese înscriindu-se în tradiția istorică fondată de Dimitrie Gusti. Totodată, se impun evidențiate realizările științifice ale comunității sociologice din România, obținute de Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții și Institutul de Sociologie, ambele aparținând Academiei Române.

Acordarea acestui premiu mă bucură și deopotrivă mă obligă. Mă bucură pentru că subiectele abordate în lucrare, deși vizează prioritar analiza fenomenelor și proceselor economice, relevă, și, deseori, se bazează pe realități sociologice importante, deoarece între domeniul economiei și cel al sociologiei există o interdependență organică și o circulație continuă, biunivocă, a ideilor. Totodată, mă simt obligat de această distincție în sensul că voi examina, în continuare, în profunzime, problematica socială a țării noastre, preocupare izvorâtă din credința mea statornică potrivit căreia toate deciziile economice se impun a fi fundamentate având în centrul lor, și ca finalitate, omul și bunăstarea sa.

Adresez mulțumiri respectuoase pentru aprecierile onorante exprimate pe marginea lucrării de domnul Academician Cătălin Zamfir, domnul Președinte Sorin Cace și domnul profesor Iulian Stănescu.

În continuare aș vrea să vă prezint, succint, câteva dintre ideile principale care au stat la baza studiului efectuat în lucrarea aflată în discuție astăzi, după cum urmează:

● Capitalul, subiectul esențial al cărții, conține o puternică încărcătură politică, istorică, socială și culturală, acesta fiind rezultatul, conform lui Peter Saunders (1995), a trei piloni de susținere și anume: proprietatea privată, piața liberă pe care se stabilesc prețurile, precum și profitul – ca obiectiv al acțiunii economice umane.

Totodată, Benjamin Constant, deputat în Parlamentul Francez, afirma în anul 1819 faptul că „fundamentul democrației actuale, spre deosebire de cea antică fondată pe sclavie și războaie perpetue, se bazează pe capital”. La rândul său capitalismul, afirma Fernand Braudel, nu putea exista fără capitaliști, care anterior și-au format și acumulat capitalul.

Am considerat util demersul științific privind cercetarea factorului de producție capital, constatând manifestarea unui deficit de informații și, pe acest fond, de analiză cu privire la rezultatele economico-sociale ale tranziției din România, inclusiv din perspectiva comparației cu situația din alte țări foste comuniste. În acest sens, profesorul Aslund afirma că s-a scris mai mult despre ce trebuia să facem în tranziție decât despre ce s-a făcut și rezultatele acțiunilor respective. Pornind de la constatarea că în spațiul public românesc s-a vorbit aproape exclusiv despre indicatorii fundamentali macroeconomici, reprezentați de produsul intern brut, rata inflației, deficitul bugetar și deficitul extern, am apreciat necesară examinarea aspectelor structurale și calitative ale economiei, iar în cadrul acestora a parametrilor privind capitalul, arieratele, pierderile financiare și disparitățile accentuate în distribuția veniturilor cetățenilor, ale căror evoluții influențează semnificativ sustenabilitatea stabilității macroeconomice.

Lucrarea nu și-a propus tratarea exhaustivă a problematicii studiate, putând exista, desigur, și alte abordări. Noțiunile a căror examinare mi-am propus-o se referă la capital, capitalist și capitalism așa cum sunt definite în literatura economică, precum și a modului de concretizare a lor în funcționarea societăților dezvoltate occidentale comparativ cu situația acestui trinom în România.

Doresc să subliniez că din analiza efectuată, am constatat diferențe, uneori semnificative, între conținutul teoriei și practicii din statele avansate privind concretizarea noțiunilor de capital, capitalist și capitalism și starea de fapt din țara noastră.

Cauzele acestor discrepanțe sunt atât de ordin obiectiv, cât și subiectiv.

- Cele de ordin obiectiv se referă la condițiile în care România a pornit transformarea istorică, de ordin politic, economic și social de la comunism la capitalism. Trecerea timpului a reliefat faptul că, așa cum arată istoricii noștri, deși l-au învins pe Ceaușescu, românii au pierdut, în fapt, un război, respectiv Războiul Rece, despre care specialiștii afirmă că a fost mai costisitor decât o înfrângere într-un război convențional.

Așa cum susținea profesorul Aslund, ajutorul disponibil din partea Occidentului era redus la finele anilor 1980, un nou Plan Marshall, pentru Europa de Est, nu a fost niciodată o opțiune, iar imigrația din țări aflate în estul Europei nu era privită cu bucurie din cauza problemelor identitare, a naționalismului, dar și a șomajului relativ ridicat existent în țările vest-europene.

Totodată, politologul american Brzezinski sublinia că Occidentul, surprins de rapida dezintegrare a comunismului, nu a fost pregătit în mod corespunzător pentru participarea la sarcina complexă a transformării fostelor sisteme de tip sovietic; prin urmare, a acționat improvizând în mare grabă.

De asemenea, David Lipton, directorul general adjunct al FMI, sublinia, referindu-se la anii '90, că „În realitate, nici macroeconomia modernă și nici istoricul FMI nu au oferit multe orientări în această tranziție inedită; în general, expertiza FMI consta în sprijinirea statelor pentru depășirea problemelor datoriei externe și inflației, dar nu avea experiență în proiectarea și aplicarea schimbărilor profunde necesare transformării economiilor de la sistemul comunist la capitalism”.

În pofida acestor premise externe puțin favorabile, opțiunea firească a României a fost cea pentru democrația de tip occidental și economia de piață. Aceasta a presupus reforme economice rapide, constând în liberalizarea comerțului, a prețurilor, creșterea dobânzilor pentru reprimarea inflației, politici fiscal-bugetare și deficite de austeritate, privatizarea accelerată a societăților comerciale de stat și închiderea multor întreprinderi, unele viabile. Pentru finanțarea deficitului valutar cronicizat, în condițiile contracției puternice a producției naționale și ale evoluției calitative a cererii interne, s-a apelat în mod constant la FMI și Banca Mondială, care, în schimbul ajustării economice interne prin reformele menționate, oferea asistență financiară pentru acoperirea parțială a dezechilibrului extern. Astfel, în perioada examinată în lucrare, cuprinzând 26 de ani, respectiv între 1990 și 2015, România a apelat la sprijinul FMI în 22 de ani, în unele medii financiare internaționale fiind considerată o țară de tipul *serial IMF borrowers*. Rezultă că, în 85% din intervalul de timp analizat, România a apelat la finanțările de la FMI și, în completare, de la BIRD. În aceeași perioadă de timp, Bulgaria a utilizat finanțările de la IFI în 18 ani, Ungaria în 11 ani, Polonia în 7 ani, Slovacia în 5 ani, iar Cehia în 4 ani, cu mențiunea că ultimele patru țări au solicitat asistență tehnică și financiară numai în prima parte a tranziției, respectiv Cehia până în anul 1994, Slovacia până în 1995, iar Polonia până în 1996. Statele respective, care înregistrau la începutul anilor '90 un sold ridicat al datoriei externe, au beneficiat de reduceri substanțiale ale acesteia, concomitent cu fluxuri generoase de investiții străine directe, o bună experiență antreprenorială datorită unor regimuri comuniste mai permissive înainte de 1989, putând aplica astfel, dincolo de politicile de ajustare, și politici proprii de dezvoltare.

- Între factorii subiectivi ai diferențelor dintre capitalismul în țările dezvoltate și cel din România, considerăm sugestiv să rememorăm că, în timp ce Nicolae Ceaușescu hotărâ în 1981 plata integrală și în avans a datoriei publice externe, decizie care a introdus țara într-o „carantină” raportat la piețele internaționale de capital, care a durat 15 ani (respectiv între 1981 și 1996), iar apoi anunța public renunțarea la calitatea de membru al FMI (în 1987) și la clauza națiunii celei mai favorizate din partea SUA (1988), Papa Ioan-Paul al II-lea îl avea ca oaspete la Vatican pe Jacques de Larosière, directorul general al FMI. Referitor la această întâlnire, de Larosière povestește următoarele: „după o perioadă de timp în care am expus

situația țărilor celor mai sărace, Papa mi-a spus, cu o sclipire în ochi: «putem vorbi, acum, despre Polonia?». Atunci am sintetizat mersul negocierilor dintre Polonia, ca membru al FMI, și instituția pe care o conduceam. Toată lumea cunoștea susținerea publică substanțială a Papei Ioan-Paul al II-lea pentru Lech Walesa și sindicatul «Solidaritatea» în vara anului 1980. Omul din fața mea a consacrat mult timp și eforturi pentru drumul țării sale spre democrație. Făcând aceasta, Papa a avut un rol decisiv în căderea Imperiului Sovietic” spune de Larosière (2018).

România a intrat, din punct de vedere al reformelor economice, pe un drum cu sens unic, ceea ce era pozitiv din perspectiva construirii noii societăți capitaliste, dar, în cadrul programelor cu FMI și BM, spațiul pentru politici interne de dezvoltare dorite de populație era extrem de redus, în balanța ajustare internă-finanțare externă predominând ajustarea internă, extrem de costisitoare pentru cetățeni.

○ În acest context, începând cu anul 1990, în societate a început să se manifeste un paradox politic, economic și social profund, în sensul că populația vota reformele și promisiunile cuprinse în programele partidelor politice, dar, totodată, la fiecare ciclu electoral, respingea succesiv guvernările anterioare, din cauza deteriorării nivelului de trai. Rezultă că românii sancționau la fiecare patru ani efectele reformelor economice, dar nu și ideea de tranziție către lumea occidentală, această contradicție demonstrând insuficiența cunoaștere de către cetățeni a drumului care urma să fie parcurs de România spre democrația veritabilă și economia de piață funcțională, pe fondul unor mesaje deseori insuficient de clare, venite atât din partea partidelor politice, cât și a partenerilor externi ai țării.

În esență, nemulțumirile populației proveneau din inconsistența manifestată între i) programele electorale ale partidelor politice, care conțineau promisiuni pentru o viață mai bună, deci, în sinteză, dorințele societății din acele momente și ii) acțiunile efective de guvernare ale formațiunilor politice câștigătoare în alegeri, care, după negocierile cu instituțiile financiare internaționale (FMI și BIRD), în timpul exercitării mandatului, deveneau mult mai austere comparativ cu promisiunile electorale, ceea ce reprezenta, de fapt, putințele țării în perioada respectivă. Parcurgând acest drum sinuos din punct de vedere politico-economic, după 17 ani de eforturi intense și costuri sociale ridicate, în anul 2007, odată cu aderarea la Uniunea Europeană, tranziția postcomunistă începută în anul 1990 s-a încheiat, cu participarea tuturor partidelor politice.

○ Din studiul întreprins a rezultat că, în România, capitalul post-'89 a fost „construit” în mod accelerat, spre deosebire de forma clasică a acestuia, caracterizată prin „formarea” sa în zeci și sute de ani ca efect al unui proces natural de creștere organică, pe baza acumulării de capital, având ca fundament munca și economisirea. Dar, în România acelor vremuri, obiectivul principal nu era acumularea, care se produsese deja, în mod substanțial, uneori cu eficiență mai scăzută, în timpul socialismului, cu sacrificii majore din partea populației, ci privatizarea proprietății de stat în scopul „construirii” capitalului, indiferent de

caracterul imoral și, deseori, ilegal al metodelor folosite în cadrul acestui proces, capitalul reprezentând pilonul de susținere economică a noii democrații.

○ În condițiile resurselor financiare mai reduse și ale unui spirit antreprenorial în dezvoltare în cazul investitorilor români, firmele cu capital străin, având experiență mare în afaceri și un potențial financiar ridicat, domină economia autohtonă atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. Respectivul companii sunt în general de dimensiuni mai mari comparativ cu societățile comerciale cu capital românesc, activează în sectoare cu un grad mai ridicat de tehnologie și cunoaștere și, ca urmare, obțin o productivitate mai înaltă, creând VAB la cote superioare față de firmele cu capital românesc. Aceasta în contextul în care:

- modelul de afaceri al firmelor private cu capital autohton presupune un grad tehnologic și de cunoaștere scăzute, cu o productivitate modestă, aspect demonstrat de faptul că, deși companiile românești reprezintă cea mai numeroasă categorie de firme (91,5% din total) și angajează 65% din forța de muncă, generează doar 48% din VAB. Aceasta, deoarece capitalul autohton are o poziționare slabă în structura economiei, firmele românești activând în principal în comerț (34%), servicii, în general cu nivel scăzut de calificare (42%), construcții și domeniul imobiliar (12%);
- activitatea în sectoarele cu grad tehnologic mediuridicat și ridicat este realizată în proporție covârșitoare de companiile cu capital străin: acestea cumulează 80% din VAB, deși reprezintă doar 18% dintre societățile comerciale din aceste domenii de activitate;
- companiile străine au un rol semnificativ și în cazul serviciilor cu grad ridicat de calificare, ele creând 48% din VAB aferent acestui sector, deși reprezintă numai 6% din numărul de firme.

● De mulți ani, ca urmare a cadrului juridic lax, un număr foarte mare de societăți comerciale înregistrează în mod repetat pierderi, contrar principiului conform căruia obținerea profitului constituie obiectivul principal al activității economice. În condițiile asimetriei legislative pe parcursul ultimilor 25 de ani, ale manifestării statului minimal, implicit a unor instituții slabe, derularea nereglementată a activităților economice de piață a generat multiple imperfecțiuni și eșecuri majore ale acesteia. De altfel, însuși părintele terapiei de șoc din anii 1990, recomandată țărilor în tranziție, Jeffrey Sachs, recunoștea recent, la București, că „a fost naiv în anii '90 să creadă doar în puterea piețelor de a rezolva totul”, susținând acum că „instituțiile statului au un rol-cheie în economie, iar cel mai bun model este acela în care statul are o intervenție masivă în activitatea economică”.

● În prezent, eșecurile funcționării eficiente a pieței (*market failures*) și ale politicii fiscal-bugetare sunt concretizate în faptul că:

- Se înregistrează un deficit substanțial de capital la nivelul sectorului firmelor, totalizând 34,5 mld. euro la nivelul anului 2016 (21% din PIB), localizat la 277 mii de companii, din care 269 mii sunt falimentare, înregistrând capital negativ, deci datorii mai mari decât activele, întreprinderi care, într-o economie de piață funcțională, ar fi fost eliminate automat din activitate.

- A scăzut de la un an la altul, creditarea companiilor și populației la nivelul de numai 26,4% din PIB în 2017 față de 38,5% la finele anului 2009, cu perspective negative. Această evoluție nefavorabilă reprezintă o reflectare directă a indisciplinei financiare și de plată cronice din sectorul firmelor (în prezent numai 12 mii de societăți comerciale, respectiv numai 2% din totalul acestora, fiind bancabile), la care se adaugă polarizarea socială accentuată, care a provocat un grad ridicat de sărăcie la nivelul a numeroși cetățeni, situație ce nu le permite accesul la creditele necesare asigurării unui standard de viață decent.
- Au scăzut accentuat veniturile fiscale la numai 26% din PIB în anul 2016 (și la 25% în 2017) comparativ cu 41% din PIB, cât este nivelul mediu în statele din zona euro, în care România dorește să acceadă în mod sustenabil. Această situație negativă se manifestă pe fondul necesității suplimentării substanțiale a alocărilor bugetare în sectoarele sănătate, educație și infrastructură fizică, în scopul creșterii calității capitalului uman și punerii în valoare a acestuia.
- Aceste eșecuri ale pieței arată că economia românească este numai parțial funcțională, deoarece, dintre condițiile stabilite de UE pentru un asemenea tip de economie, criteriile foarte importante, cum sunt cele referitoare la respectarea prevederilor contractuale privind plata mărfurilor și serviciilor, eficiența aplicării Legii privind societățile comerciale, inclusiv privind ieșirea de pe piață a firmelor insolabile, precum și procedura falimentului, prezintă serioase curențe.
- În aceste condiții, considerăm că actualul edificiu economico-social, care prezintă accentuate disfuncții, necesită, în mod obiectiv, o corecție adecvată. Această ajustare nu se poate realiza, privind situația cu raționalitate, prin anularea sau amendarea milioanele de decizii aplicate în ultimii 27 de ani, care au condus la actuala economie de piață distorsionată, cu numeroase disfuncții și dezechilibre, deși majoritatea dintre deciziile respective au avut un caracter imoral, și, deseori, chiar ilegal. În acest context, considerăm că pentru asigurarea durabilității capitalismului românesc și a coeziunii sociale, în prezent, după redistribuirea averii statului însumând miliarde de euro și a câtorva sute de milioane de euro reprezentând economisirea unor cetățeni onești către grupuri restrânse de „îmbogățiți ai tranziției” pe baza unor criterii arbitrare și ignorarea principiului meritocrației, este nevoie nu de mai puțină, așa cum susțin avocații acestor „rețele de rezistență” față de reformele necesare societății, așa cum, în mod adecvat, numește academicianul Dăianu aceste structuri, ci de mai multă redistribuire, aplicată în mod transparent, pe baza criteriilor validate în țările dezvoltate occidentale. Făcând un arc peste timp, aflăm că istoricii afirmă, după un război convențional câștigat de România, respectiv Primul Război Mondial (1916-1918), și nu după un Război Rece pierdut în 1989, că societatea românească de la sfârșitul anilor 1920 era dominată, dincolo de suferințele provocate de numeroasele pierderi de vieți omenești, de deteriorarea accentuată a vieții materiale a populației, cu importante transformări în mentalul colectiv al acesteia; sentimentul bucuriei de după sfârșitul războiului a fost înlocuit rapid de cel al urii și discordiei (Scurtu, 2003). Pe fondul scăderii considerabile a

credibilității formațiunilor politice tradiționale, generalul Averescu, care a fondat în primăvara anului 1918 Liga Poporului (devenită ulterior Partidul Poporului), câștigă alegerile parlamentare din martie 1920, cu un discurs prin care se angaja la luptă cu vechile partide pentru a îndrepta situația grea provocată de acestea și în scopul tragerii la răspundere a celor vinovați de dezastrul țării. Discursul său promova munca și afacerile cinstite, deci opusul afacerilor făcute în anii războiului și imediat după încheierea acestuia, care au favorizat apariția îmbogățitorilor de război. Însă, promisiunile făcute de Averescu (Scurtu, 2003) nu au fost aduse la îndeplinire decât parțial, în sensul că: i) prin reforma agrară, care a contribuit totuși la îmbunătățirea vieții țaranului, în loc de 5 hectare, cât reprezenta promisiunea privind lotul de împroprietărire pe cap de familie, s-au acordat numai 2,8 hectare; ii) a renunțat la stabilirea răspunderilor pentru cei vinovați de dezastrul țării. Averescu a considerat că mult mai eficiente erau înțelegerile de culise, astfel încât a încheiat un asemenea acord cu liderii fostului partid de guvernământ, prin care s-a angajat ca, odată ajuns la putere, să realizeze reforma agrară, dar să nu aplice măsurile de sancționare financiară și juridică a celor răspunzători de situația gravă a țării, așa cum a promis în campania electorală (Scurtu și Buzatu, 1999). De subliniat totuși că, în anul 1921, a fost promovată, la propunerea lui Nicolae Titulescu, ministru al finanțelor în Guvernul Averescu, reforma fiscală, care avea ca obiectiv esențial instituirea unui sistem unitar de impozitare pe întreg teritoriul României proaspăt unificate. Pentru realizarea ideii de dreptate socială și a obiectivului creșterii resurselor bugetare, reforma a introdus și legiferat principiul progresivității impozitului, aplicat la totalitatea veniturilor cedulare, respectiv pe venitul global, cu mențiunea că se stabilea o cotă specială de 70% care viza „îmbogățitorii de război”. De subliniat că „la baza sistemului se afla declarațiunea individuală, înconjurată de toate garanțiile luate de fisc în privința controlului ei” (MFP, 1921). Însă noua legislație n-a fost aplicată decât parțial, neajungându-se la impozitarea cu caracter sancționator a „îmbogățitorilor de război”, din cauza căderii Guvernului Averescu în decembrie 1921, tot ca urmare a jocurilor de culise conduse de cei pe care îi viza noul sistem de impozitare. Ulterior, în februarie 1922, noul guvern a revizuit în ansamblu legislația fiscală a lui Titulescu, eliminând prevederile referitoare la impozitarea sancționatoare a „îmbogățitorilor de război”. Astfel, reluând lecția de finanțe publice a lui Titulescu din 1921, care a fost continuată, cu unele nuanțări, în perioada interbelică, rezultă că, actualmente, se poate utiliza cu eficiență, ca pârgie de redistribuire corectivă, politica fiscală și instrumentele acesteia. În condițiile actualului regim fiscal caracterizat prin cota unică și lipsa de globalizare a veniturilor, în România nu se cunoaște, în prezent, la 30 de ani de la schimbarea sistemului politico-economic, distribuția veniturilor în societate. De asemenea, lipsa cadastrului nu asigură informațiile necesare în vederea stabilirii distribuției averii imobiliare la nivelul cetățenilor.

● Referitor la transparența veniturilor și averilor individuale doresc să amintesc conținutul unei vechi cugetări românești care spune că „unde apare contabilitatea

dispare întunericul” și atunci – ne putem întreba retoric – cui, în condițiile funcționării democrației și pieței libere, îi este frică de lumină?

- În acest context sunt relevante afirmațiile lui Piketty (2013) cu privire la responsabilitatea fiscală individuală, acesta susținând că: i) informația nu este un scop în sine, ci trebuie, în mod obiectiv, să hrănească instituțiile fiscale și democratice; ii) fără o transparență reală contabilă și financiară, fără schimb de informații între instituțiile statului, nu poate exista democrație economică; iii) este dificil să se organizeze viața comună într-o lume unde fiecare pretinde să-și stabilească singur rata de impozitare.

- Având în vedere că, în democrație, libertatea individuală acționează în tandem cu răspunderea, teama de lumina adusă de contabilitatea fiscală a persoanelor fizice, prin sistemul de impozitare menționat, echivalează cu respingerea asumării răspunderii de către acestea. Însă, toți cetățenii afirmă atașamentul față de valoarea supremă a libertății. Or, libertatea și răspunderea nu pot funcționa decât într-un raport echilibrat, în condiții contrare creându-se profunde disparități, nemulțumiri și tensiuni sociale. De altfel, și în opinia lui F.A. Hayek (1960), libertatea și responsabilitatea sunt inseparabile.

- Profesorul Marga arată că, potrivit studiilor întreprinse în prezent, se manifestă un grad ridicat de încordare a relațiilor din societate. La rândul său, academicianul Eugen Simion (2018) afirmă că România este într-o criză morală profundă, la care s-a ajuns deoarece mila și compasiunea nu sunt rentabile. Această stare de spirit negativă impune, potrivit lui Marga, „realizarea unei ample reconcilierii naționale, proces care are trei semnificații: împăcarea după un conflict; punerea de acord pentru a face ceva împreună; înțelegerea oponentilor de altădată”.

- Se impune a fi conștientizat de către factorii decidenți faptul că dezvoltarea economică nu reprezintă un cadou. De aceea, este esențială combinarea virtuților pieței libere cu guvernanta și managementul pragmatic al statului, între aceste premise și acțiuni neexistând contradicție.

- În acest context, apreciem că multitudinea, complexitatea și dificultatea reformelor care se impun a fi aplicate în domeniul economiei reale (îndeosebi capitalizarea cu o sumă foarte mare a firmelor și instaurarea disciplinei ferme de plăți a acestora), precum și în privința consolidării fiscale ne conduc la concluzia că asemenea transformări majore nu se pot realiza, în condițiile democrației tinere și ale economiei de piață lipsite de maturitate din România, decât în cadrul unui parteneriat solid cu instituții internaționale recunoscute prin profesionalism și prestigiu, cum este cazul Comisiei Europene și Băncii Centrale Europene, în condițiile asumării unui plan de acțiune concret, realist, dar ambițios, cu termene ferme, pentru intrarea în Mecanismul Cursului de Schimb II (MCS II) și apoi în zona euro. Când susținem opțiunea pentru accelerarea intrării în MCS II și ulterior adoptarea monedei europene, suntem conștienți de faptul că România, odată intrată în anticamera euro, nu mai poate folosi deprecierea cursului de schimb ca instrument de creștere a competitivității externe. Sporirea acesteia se va asigura, în

noile condiții, numai prin reforme structurale profunde, de natură să majoreze PIB potențial. De altfel, BCE consideră MCS II un regim util, care este conceput ca un *training room* sau *testing room*, având în principal rol de disciplinare a politicilor macroeconomice și de catalizator pentru reformele structurale.

- Așadar, dacă dorim o economie de piață funcțională și un capitalism modern, nu trebuie să ne fie frică nici de contabilitatea care aduce lumină în toate locurile, nici de un *trainer* care ne asigură un regim ordonat, disciplinat, al politicilor economice. În lipsa unor reforme structurale profunde și accelerate, care să desființeze rapid rentele economice și monopolurile, „îmbogățirii tranziției” construiți îndeosebi prin „împroprietărirea capitalistă rapidă post 1989”, după ce au beneficiat de cea mai mare parte a stocului de avere a fostului stat comunist, vor continua să-și însușească cel mai substanțial segment al fluxului de valoare nou creată anual, respectiv venitul național brut, intensificând, astfel, tensiunile din societate, cu efecte imprevizibile asupra coeziunii sociale și a solidității democrației românești.

- Considerăm că este momentul să realizăm importanța opiniei academicianului Ioan Aurel Pop, care aprecia că, în prezent, poporul român are nevoie să aplice cugetarea latină *est modus in rebus* (există o măsură în toate), care are semnificația că în viață nu poți face orice vrei, ci numai ce se cuvine în raport cu normele morale și legale ale societății, cu binele individual și public. Pe linia acestor considerații, având în vedere că, dincolo de calitatea sa de resursă financiară, capitalul stă la baza puterii economice și, prin extensie, a celei politice, apreciem că legitimitatea puterii, în general, și funcționarea echilibrată a democrației, în special, sunt determinate, implicit, de legalitatea și onestitatea modului de constituire a capitalului individual, probată atât prin informațiile aflate la administrația fiscală, cât și prin prestigiul, reputația și onorabilitatea de care proprietarul acestuia se bucură în plan social.

- Pentru o eficiență crescută în acțiunile de reformă necesare a fi aplicate, considerăm că este util să evocăm învățămintele transmise de I. Gh. Duca prin memoriile sale, care înfățișa tabloul slăbiciunilor românilor remarcând virtuțile Regelui Carol I, respectiv:

- exactitatea, conștiinciozitatea, consecvența, răbdarea, spiritul occidental și urmărirea scopului.

- În același sens apreciem că academicianul Augustin Buzura, sintetiza în mod inspirat, într-un articol din Revista Familia (Oradea, 1987), șansele la o viață mai bună ale poporului român, astfel: „Suntem cât gândim”.

În încheiere aș dori să relievez câteva paradoxuri inedite care se manifestă în societatea românească tocmai datorită modului atipic și, deseori, ilegal în care a fost constituit capitalul în România:

- Construirea capitalului în țara noastră s-a realizat, în majoritate covârșitoare, nu prin rezultatele muncii individuale, ci prin redistribuirea în favoarea unor grupuri restrânse de interese economice ilegiteime, cu poziții privilegiate în societate, atât a unei părți semnificative a resurselor publice aparținând

întregii populații, cât și a unor segmente din averea privată a unor cetățeni onești ai țării.

- Nici după 30 de ani de la căderea comunismului disciplina de plan din acele vremuri nu a fost înlocuită cu disciplina de plată specifică societății capitaliste, iar economia de piață autohtonă nu funcționează după principiul clasic „câștig privat concomitent cu profit public” (*private gain, public profit*), antreprenorii dovedind un comportament de tipul „câștig privat, pierdere publică” (*private gain, public loss*).
- Numărul foarte mare de societăți comerciale care înregistrează în mod repetat pierderi, contrar principiului conform căruia obținerea profitului constituie scopul principal al activității economice, enunțat de Saunders (1995), precum și suma enormă la care s-a ajuns cu decapitalizarea firmelor comparativ cu nivelul reglementat ne arată faptul că, în condițiile unor prevederi legale atipice raportate la cerințele unei adevărate economii de piață, în România nu se manifestă aversiunea față de pierdere, în sensul clasic al noțiunii, ci, în mod anormal, *aversiunea față de profit*. Acest comportament este posibil deoarece în țara noastră a avut loc *privatizarea libertății și socializarea răspunderii*, așa încât, „navigând” printre legi, pentru antreprenorul autohton și străin, *pierderea este mai rentabilă decât profitul*, iar de multe ori, *falimentul* nu provoacă proprietarului o pagubă (localizată, în mod anormal, la creditor), ci *reprezintă un câștig* pentru antreprenorul falit.
- Apelul la inflație ca mijloc de corecție, în locul impozitului progresiv, este semnul unei societăți care face cu greu față unui conflict distributiv, dorind să se debaraseze de unele datorii trecute, dar nu reușește să identifice modalitățile de a distribui eforturile între grupurile sociale, preferând să se lase în baza capriciilor prețurilor și ale speculației.

În concluzie, considerăm că opțiunea României pentru intrarea mai rapidă în anticamera euro și, apoi, adoptarea monedei euro reprezintă integrarea într-un lanț virtuos, având următoarea structură: disciplină în aplicarea politicilor macroeconomice și a reformelor structurale (îndeosebi recapitalizarea sectorului firmelor și consolidarea fiscală) – creșterea încrederii între cetățeni și a acestora față de instituțiile statului – reconcilierea națională – relansarea economică sustenabilă – convergența reală accelerată – bunăstarea durabilă pentru întreaga populație.

Având în vedere că la temelia societății capitaliste și a democrației este așezat capitalul, urmând etapele de mai sus, România va realiza, în mod natural, după tranziția de la comunism la capitalismul hibrid actual, complinirea transformării politico-economice începute în decembrie 1989 prin realizarea unei societăți capitaliste veritabile, autentice. Concomitent, vor fi eliminate sincopele în funcționarea democrației, asigurându-se consolidarea acesteia la nivelul standardelor din țările dezvoltate ale Uniunii Europene.

Notă

¹ Opiniile prezentate în această lucrare aparțin în întregime autorului și nu implică sau angajează în vreun fel instituțiile afiliate.

Bibliografie

- Braudel, F. (1985) [1979]. *Jocurile schimbului*. București: Meridiane.
- Brzezinski, Z. (1993). The Great Transformation. *The National Interest*, 33, Fall.
- Buzura, A. (1987). Intervenție, *Familia*, Oradea.
- Constant, B. (1819). *De la liberté des anciens comparée à celle des modernes*. Paris.
- Hayek, A.F. (1960). *The Constitution of Liberty*. University of Chicago Press.
- Larosière, J. de (2018). *50 Years of Financial Crises*. Paris: Odile Jacob.
- Marga, A. (2017), *Ordinea viitoare a lumii*. București: Niculescu.
- Ministerul Finanțelor (1921). *Reforma financiară din 1921*, vol. II, *Legea asupra contribuțiilor directe*. București: Cartea Românească.
- Piketty, T. (2015) [2013]. *Capitalul în secolul XXI*. București: Litera.
- Saunders, P. (1998) [1995]. *Capitalismul. Un bilanț social*. București: Du Style.
- Scurtu, I. (2003). *Istoria românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, Academia Română - Secția de Științe Istorice și Arheologie. București: Enciclopedică.
- Scurtu, I., & Buzatu, G. (1999). *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*. București: Paideia.
- Simion, E. (2018). *Interviu*, Realitatea TV, 25 mai.